

Психологія поведінки в надзвичайних ситуаціях

Шеленкова Наталія Леонідівна

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,

доцент кафедри психології

Початок ХХІ століття характеризується багатьма змінами в суспільному житті нашої країни. Ці зміни обумовлені розвитком економіки, зрушеннями у науці, культурі, політиці. Але, окрім досягнень та вдосконалень, нові часи несуть й нові проблеми, що пов'язані з негативним впливом на психіку людини екстремальних умов окремих видів професійної діяльності. Однією з таких проблем, що потребує свого вирішення, є пошук шляхів подолання негативних наслідків надзвичайних ситуацій, техногенних аварій, військових конфліктів та інших стресогенних ситуацій. Особливої уваги в цьому питанні потребує такий аспект як наявність психологічних та психічних змін в структурі особистості, що виникають внаслідок перебування людини в екстремальних умовах.

Надзвичайна ситуація — це порушення нормальних умов життя і діяльності людей на об'єктах або територіях, спричинене аварією, катастрофою, епідемією, стихійним лихом, епізоотією, епіфітотією, великою пожежею, застосуванням засобів ураження, що призвели або можуть призвести до людських і матеріальних втрат [2].

Виходячи з усього вищевикладеного, перерахуємо основні характеристики надзвичайної ситуації:

- це ситуація крайня, з дуже сильним впливом, що виходить за межі діапазону можливостей людини;
- це ускладнені умови діяльності, які суб'єктивно сприймаються, розуміються і оцінюються людиною як важкі, небезпечні тощо;

- ситуація викликає виникнення досить складного для суб'єкта складного психічного стану;

- надзвичайна ситуація веде до появи стану динамічної неузгодженості і вимагає максимальної мобілізації ресурсів організму;

- ситуація викликає негативні функціональні стани, порушення психологічної регуляції діяльності, що знижує ефективність і надійність діяльності;

- людина опиняється в ситуації неможливості реалізації своїх мотивів, прагнень, цінностей, інтересів.

Надзвичайна ситуація небезпечна для життя і здоров'я, несприятлива для функціонування психіки людини. Фактори, які породжують психічну напруженість, можуть мати позитивний, мобілізуючий або негативний, дезорганізуючий вплив на людину.

В умовах надзвичайної ситуації можливе виникнення таких негативних станів як напруження, страх, розгубленість та паніку [3].

Напруження – це стан, що характеризується активізацією різних функцій організму у зв'язку з активними вольовими актами, цілеспрямованою діяльністю або підготовкою до неї, очікуванням будь-якої діяльності або небезпеки.

Страх – це внутрішній стан, що обумовлений загрозою реального або передбачуваного лиха.

Розгубленість – це інтелектуальний стан, якому властива втрата логічного зв'язку між здійсненими або планованими діями. Порушується сприйняття ситуації, аналіз й оцінка, внаслідок чого ускладнюється прийняття розумних рішень.

Паніка – психічний стан, несвідомий, нестримний страх, викликаний дійсною чи уявною небезпекою, що охоплює людину чи багатьох людей, неконтрольоване прагнення уникнути небезпечної ситуації.

Всі ці психічні стани виникають в умовах надзвичайної ситуації та мають негативне емоційне забарвлення, але розглянемо позитивні зміни в

емоційній сфері особистості, як ресурсний стан, що викликаються дією таких ситуацій. На думку В.Г. Андросюк, до таких змін належать[1, с. 179]:

1) зниження порогів відчуттів, прискорення чутливих і рухових реакцій. Людина виявляє здатність до більш точної оцінки подразників, швидко реагує на всі зміни умов навколишнього оточення;

2) зниження стомлюваності, зникнення або притуплення почуття втоми. У людини підвищується витривалість і працездатність, виявляється невибагливість в дискомфортних ситуативних умовах;

3) підвищення готовності до рішучих і сміливих дій. Виявляються вольові якості, етап прийняття рішення скорочується, прогнозування розвитку ситуації оптимально поєднується зі здоровим ризиком;

4) активізація ділових мотивів, почуттів боргу. У людини виникає ділове збудження, кінцева і проміжна мета діяльності визначаються чітко й однозначно;

5) активізація пізнавальної діяльності. Людина проявляє гостроту сприйняття, активно включає резерви оперативної та довготривалої пам'яті. Актуалізуються творчі здібності, мислення характеризується динамічністю, гнучкістю, активним пошуком нестандартних рішень. Широко застосовується інтуїція;

6) прояв інтересу, ентузіазму. При рішенні завдань у людини мобілізуються її психологічні можливості і спеціальні здібності.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, можемо говорити, що особливі умови, в яких опиняється людина, як правило, викликають у неї психологічну та емоційну напруженість. Як наслідок, у одних це супроводжується мобілізацією внутрішніх життєвих ресурсів; у інших - зниженням або навіть зривом працездатності, погіршенням здоров'я, фізіологічними і психологічними стресовими явищами. Залежить це від індивідуальних особливостей організму, умов праці і виховання, обізнаності про події, що відбуваються і розуміння міри небезпеки.

Список використаних джерел:

1. В.Г. Андросюк В.Г. Юридична психологія : Підруч.для студ. / В.Г. Андросюк, Л.І. Казміренко, Я.Ю. Кондратьєв, М.В. Костицький, С.А. Тарарухін, Г.О. Юхновець : ред. : Я.Ю. Кондратьєв; Нац. акад. внутр. справ України. – К.: Ін Юре, 2000. – 351 с. – укр.
2. Закон України № 2974-ХІІ від 03.02.1993 «Про Цивільну оборону України».
3. Яковенко С.І. Психологія людини за умов радіоекологічного лиха. – К.: Чорнобильінтерінформ, 1996. – 173 стор. – Бібліогр.: 310 назв.